

Андрій КІТИК

У колишньому передмісті старого Дрогобича вже більш як п'ятсот років велично стоїть дерев'яна церква Святого Юрія Побідоносця. Її часом так і називають – Святий Юр. Мальовничі барокові бані, унікальні розписи, збережений іконостас, внутрішня каплиця Введення в храм Пресвятої Богородиці, – все це надає старовинному святоюрському храму своєї унікальності, неповторності та невимовної краси.

Церква за сіль

Перша згадка про церкву Святого Юрія в Дрогобичі датується 1496 роком. Однак у 1499 р. вона згоріла під час татарського нападу. Можливо, на її місці до 1525 р. був збудований новий храм, але і він постраждав від татар, хоч, щоправда, не був знищений дотла. Тому постала потреба відбудувати старий храм, позаяк поставити новий було, очевидно, для парохії матеріально складно. Саме через це у 1657 р. (за деякими даними – 1656 р.) дрогобичани купили у с. Надіїв Івано-Франківської області стареньку дерев'яну церкву та, розібравши її, перевезли на волах у Дрогобич. Ця купівля була здійснена за так звані «соляні гроші», тобто церкву жителі Дрогобича обміняли на сіль, якою і досі славиться це місто.

Варто зазначити, що церква, придбана на Івано-Франківщині, вже тоді вважалася старою – дослідники датують її кінцем XV ст.², проте тоді вона не була такою вишуканою і мальовничою, як сьогодні.

Жителі Дрогобича використали церкву з с. Надіїв для відновлення та розбудови свого старовинного храму. За дослідженнями Г. Логвина, з тієї церкви досі збереглися зруб бабинця та нави і фрагмент жертovníка (північний бік святилища)³. З часом Святоюрський храм зазнавав подальших перебудов і вдосконалень, а сьогодні потребує ґрунтовної реставрації.

Найраніші розписи Святоюрського храму

Після возведення храму, упродовж 1657-1659 років, були розписані стіни центральної нави, а у 1659 р. встановлено новий іконостас. Автором іконостасу та фресок був один з провідних іконописців того часу Стефан Попович Медицький. У розписах, здійснених під його керівництвом, знаходимо сцени «Страстей», «Акафіст Богородиці», «Мученицькі смерті апостолів», «Страшний суд», «Акафіст Христу» та інші. Рельєф різьби виноградної лози на іконостасі близький до різьби на камені.

«У всіх цих композиціях, – зазначає Г. Логвин, – художники втілили і пафос боротьби за свободу, і незалежність, і готовність до самопожертви, і утвердження народних ідеалів, і ліричні ніжні материнські почуття, і помсту за злі діла»⁴.

У 1678 р. були перебудовані і розписані восьмерик з центральним куполом та прибудовані крилоси. Розписи центральної бані, на відміну від наївно-декоративних розписів стін нави та бабинця (про що мова йтиме далі), характеризуються особливим стилем та задумом. Очевидно, у їх проектуванні брали участь ерудовані богослови. Особливо значною є композиція «Архангельський Собор». Окрім цього, в куполі зображено старозавітні сюжети та три апокаліптичні сцени.

«Древо від кореня Ісеево»

Як уже зазначалось, окрім купола, розписи храму вражають орнаментами рослинного характеру, що відверто представляють мотиви українських візерунків. Зокрема звернемо увагу на розпис хорів, який був завершений аж у 1691 р. Тут можемо бачити цікаву композицію, звану «Древо Ісеева». Це генеалогічне дерево Христа, виведене від Ісеева, батька царя Давида, було досить популярним у церковному стінописі української культури XVII-XVIII ст. Однак у той час як традицією вважалося зображення виноградної лози у церкві Святого Юра. Композиція позначена казковою уявою автора. Його фантастичне дерево прикрашене ожиновими, малиновими і полуничними ягодами, ромашками і тюльпанами та чудернацьким листям. А серед цього розмаїття українських візерунків у поколінному зображенні постають постаті біблійних царів – предків Ісуса Христа.

На жаль, через рік після розпису хорів, храм зазнав пожежі та дещо постраждав, а тому потребував ґрунтовної перебудови. З того ж таки 1962 р. дрогобичани її і розпочали. Як

результат – додано емпору (тобто балкон) з внутрішньою каплицею Введення в храм Пресвятої Богородиці, поставлено мальовничі барокові бані, прибудовано опасання і галерею, змінено форму крилосів, і, водночас, накрито бароковим куполом дзвіницю.

Внаслідок цих перебудов до 1711 р. церква і дзвіниця набрали вигляду, який зберігся до наших днів. До речі, двадцятисемикаркасна вежа-дзвіниця, хоч і молодша за храм, але теж походить з давніх часів. Вона була збудована 1670 року. Розпис дзвіниці, а водночас, і каплиці Введення, був виконаний у 1711 р. після проведеної перебудови. Згодом, у 1714 р., розписували лише притвор.

Бабинець та «Церква в церкві»

Притвор – перша, західна частина храму. Її звать ще «жіночою церквою» або «бабинцем», позаяк колись тут стояли жінки. Розписи святоюрського бабинця виконані у час, коли храм належав Греко-Католицькій Церкві. Здебільшого вони датуються 1714 р., але точний час їх появи все ж невідомий. Для прикладу, Лев Скоп називає аж 30-40 роки XVIII ст. Розпис притвору помітно відрізняється від робіт Стефана Медицького. Зображення у бабинці максимально наближені до світського життя. Тут на стінах знаходимо портрети жертводавців. Імовірно, саме на їх замовлення були виконані розписи західної частини храму.

Завдяки певним архітектурним та образотворчим засобам, бабинець однозначно асоціюється з печерою. Спершу у її півтемряві починають прочитуватися образи святих пустельників Марії Єгипетської та Онуфрія Великого. Молільник, котрий заходить сюди, зближується з ними, а навіть – уподібнюється до них. Та й ненадаремно. Їх шлях покаяння – один із найдієвіших для подолання пристрастей, осягнення чеснот і, врешті-решт, нового райського життя у Христі. Можливо, через це у бабинці зображено ряд композицій, пов'язаних з раєм. Цикл таких розписів розпочинається «втраченим раєм», тобто темою райського саду з Адамом та Євою. Знаходимо тут і «повернений рай» – зображення, як Христос вводить у райську небесну світлицю подружжя жертводавців.

Отож, іконописці представляють шлях християнського життя – покаяння і жертвність, служіння Богові і ближнім. Саме цей шлях веде до Господа, до воскресіння, до життя у Вишньому Єрусалимі.

Вишній Єрусалим представлений не лише символічно-іконічно, але й алегорично-просторово. Над бабинцем збудовано другий поверх, де знаходиться вже згадана каплиця Введення Пресвятої Богородиці у Єрусалимський храм.

Нині...

У XIX ст. в храмі св. Юра проводився ряд робіт у 1823, 1825 і 1833 роках. Але це були, радше, реставраційні роботи, що замінювали зношені елементи. Після останнього ремонту церква діяла ще більше ста років, однак у 1961р. її закрили. Незважаючи на це, у 1974-1975 роках була проведена реставрація під керівництвом архітекторів І. Р. Могитича та Б. Я. Кіндзельського. Тоді ж церковне подвір'я було оточене дерев'яним парканом під гонтовим накриттям та брамою у цьому стилі. Ця огорожа була поставлена на підставі світлини XIX ст.

Сьогодні святоюрський комплекс, який складають храм Святого Юрія та, розташована від нього на Південному Заході, дзвіниця, є підрозділом музею «Дрогобиччина». Подвір'я досі оточене парканом під гонтовим накриттям, всередині храму збережено розписи та іконостаси храму і каплиці. Розписи збереглись подекуди і ззовні храму, але, на жаль, від підніжжя церкви їх побачити складно.

У 2009 році церква була занесена у реєстр пам'яток світової спадщини ЮНЕСКО, однак питання зарахування цього храму у світову спадщину вирішуватиме комісія ЮНЕСКО наприкінці 2011– початку 2012 років. На жаль, у 2009 р. храм зазнав серйозних руйнувань. Внаслідок сильних снігопадів був пошкоджений дах церкви, після чого почав замокати іконостас, під загрозою опинилися і унікальні розписи. Через це для заміни гонтового покриття музей «Дрогобиччина» проводить збір коштів. Для цього відкрито банківський рахунок: р/р № 35425017002933 Банк ГУДКУ у Львівській обл. МФО 825014 код 02229238. Відділ культури та мистецтв виконавчих органів Дрогобицької міської ради. Від перекриття, великою мірою, залежить і питання входження в ЮНЕСКО.

Богослуження в старовинному храмі відбуваються двічі на рік – у день пам'яті святого Юрія Побідоносця та на Великдень. Маємо надію, що унікальний храм галицької архітектури ще зазнає нового розквіту, а не занепаде, зруйнується чи згорить, як, на превеликий жаль, це сталося з десятками дерев'яних храмів України.

Андрій КІТИК. *Славний Святий Юр*// СЛОВО № 3 (47) 2011, с.48-50